

тивы. Среди фактажа западнополесских неофициальных именованных засвидетельствованы такие группы апеллятивов: названия-характеристики по внешнему виду человека, внутреннему миру, родом занятия или процессуальным действием, по специфике речи; национальному или территориальному признаку, родственным отношениям. В составе личных именованных разряда «nomina impersonalia» проанализированы прозвища, происходящие от фауно- и флорономенов, названий реалий хозяйственного быта, анатомических и абстрактных названий. Выяснено также суть двойной семантизации в уличных антропонимах, семантизации композитов и словоскладных форм, словосочетаний.

Ключевые слова: неофициальная антропонимия, прозвище, Западное Полесье, лексико-семантические образования, апеллятив, лексико-тематическая группа.

Shulska Nataliya. The Nicknames of Inhabitants of Western Polissya that Emerged Lexical-semantic Method. The article analyzes the nicknames of inhabitants of Western Polissya, formed by the lexical-semantic method. Characteristic of nicknames, traces of which served as a base for apellyativs «nomina personalia» and «nomina impersonalia». When the semanticization of a nickname is installed in their original appeal by origin, attested in the literary language or dialect, otherwise – the so-called «situational» or analogical apellyativs. Among nicknames of Western Polissya witnessed such groups of apellyativs: names, features the appearance of the person's inner world of man, a native class or remedial action for the specific language, ethnic or territorial basis, and family relationships. In the category of personal naming «nomina impersonalia» analyzed nicknames derived from fauna and flora, names of realities of economic life, anatomical and abstract names. We show also dual core semanticization in nicknames, semanticizations of composites and word-building forms.

Key words: informal anthroponymia, nickname, Western Polissya, lexical-semantic formations, apellyativs, lexical-thematic group.

Стаття надійшла до редколегії
03.04.2013 р.

УДК 811.161.2'282.2(477.41/.42)

Андрій Яворський

Морфологічні особливості волинсько-поліської говірки в романі Володимира Лиса «Століття Якова»

У тексті роману Володимира Лиса «Століття Якова» проаналізовано морфологічні особливості волинсько-поліської говірки. Простежено специфіку формотворення іменників, прикметників, дієслів, відмінності у структурі та відмінюванні числівників і займенників, а також в оформленні прислівників і службових слів. З'ясовано специфіку використання письменником елементів волинсько-поліської говірки та функції діалектизмів у художній мові роману. Установлено, що діалектне мовлення в романі створює ефект суб'єктивної оповіді-сповіді.

Ключові слова: діалект, волинсько-поліська говірка, діалектизм, словозміна, закінчення, архаїзм, інновація, граматична аналогія.

Постановка наукової проблеми та її значення. Поліські лінгвальні елементи, незважаючи на окремі лексеми чи словоформи у творах Лесі Українки, У. Самчука, Ф. Одрача, М. Олійника, П. Маха й ін., донедавна практично не були представлені в українській літературі [6, с. 87].

Лише з кінця 80-х рр., особливо активно з початку 90-х рр. ХХ ст. письменники й публіцисти звернулися до мовлення поліщуків як джерела живих образів. Особливості середньополіського діалекту активно використав у поезії відомий дослідник Полісся Микола Никончук [2; 8]. Східно-поліську говірку майстерно відтворив Володимир Дрозд у романі «Листя землі». Свідомо стилізував живе мовлення, в тому числі поліську говірку, Валерій Шевчук у книзі повістей «Жінка-змія» та у повісті «Місяцева Зозулька з Ластів'ячого Гнізда». Численні публікації художніх і публіцистичних творів українською підляською говіркою в цей же час з'явилися у газетних, журнальних та інтернет-виданнях Польщі. У Білорусі на основі українських берестейсько-пінських говірок було започатковано періодичне видання «Збудінне». Фактично в Польщі та Білорусі зроблено спроби сформулювати

відповідно підляську («пудляську») та західнополіську («їтвєжу») літературні мікрмови на основі місцевих українських говірок.

Із цього погляду науковий інтерес викликають новітні спроби «олітературнення» відповідно західнополіського та середньополіського діалектів Володимиром Лисом у романах «Століття Якова» (2011), «Іван і Чорна Пантера» (2012) та Володимиром Даниленком у повісті «Сонечко моє, чорне й волохате» (2012)

Мета статті – простежити морфологічні особливості волинсько-поліської говірки в романі Володимира Лиса «Століття Якова».

Реалізація поставленої мети передбачає виконання таких **завдань**: а) визначити корпус використаних В. Лисом діалектних явищ морфологічного рівня; б) систематизувати засвідчені в тексті волинсько-поліські елементи і прокоментувати їх із погляду походження; в) простежити специфіку використання письменником елементів волинсько-поліської говірки; г) з'ясувати функції діалектизмів у художній мові роману.

Аналіз останніх досліджень із цієї проблеми. Деякі діалектні явища, в тому числі кілька найвиразніших морфологічних, у художній мові цього роману констатувала І. О. Ніколаєнко [7], яка зауважила: «На початку ХХІ ст. Володимир Лис у романі “Століття Якова” виявив себе справжнім майстром слова, застосувавши засоби літературної мови, сполучені з доцільним уведенням у текст діалектизмів» [7, с. 151].

Виклад основного матеріалу й обґрунтування отриманих результатів дослідження. З метою створення ефекту природного діалектного мовлення В. Лис використовує чимало морфологічних особливостей волинсько-поліських говірок.

Деякі локальні особливості відмінювання іменників жіночого роду показано на прикладі форм однини іменників І відміни: у місцевому відмінку засвідчено закінчення *-и* – типовий для говірок цього ареалу рефлекс ненаголошеного **ě*: *у хати, у ступи* [5, с. 175], *в сільради* [5, с. 229]; таку ж флексію має іменник м'якої групи з депалаталізованою в кінці основи свистячою африкатою: *по гулици* [5, с. 107]; в орудному відмінку виявлено форму іменника м'якої групи, яка відбиває результат аналогічного вирівнювання за схемою твердого різновиду: *із бабцюю* [5, с. 192]. З місцевих явищ словозміни іменників жіночого роду III відміни використано давнє закінчення *-и* у формах родового та місцевого відмінків: *до старости* [5, с. 12], *до смерти* [5, с. 230], *жало смерти* [5, с. 231], *провісника смерти* [5, с. 179], *на сповіди* [5, с. 231], *у тій Сибіри* [5, с. 181].

Одиничними прикладами зауважено кілька діалектних явищ словозміни іменників чоловічого роду, а саме: форму родового відмінка однини іменника м'якої групи зі стверділим у кінці основи вібрантом: *з лагера* [5, с. 178]; форму родового відмінка множини *самольотув* [5, с. 94] із монофтонгом [у] відповідно до давнього **o* в новозакритому складі; зумовлену аналогією флексію *-ові* в місцевому відмінку однини іменника-назви неістоти з односкладовою основою: *по льодові* [5, с. 145]; закінчення називного відмінка множини *-и* у формі *німци* [5, с. 152], яка відбиває наслідок депалаталізації [ц']; зумовлену обниженням артикуляції голосного [і] флексію називного відмінка множини *-е* у формі *богатире* [5, с. 23]; закінчення *-а* називного відмінка множини у структурі *дохтура* [5, с. 198], яка склалась, очевидно, під впливом форм множини середнього роду на зразок *болота, села* або зберігає зв'язок із колишніми формами називного відмінка двоїни чоловічого роду.

Специфіка словозміни іменників середнього роду передана найперше через збережені давні закінчення м'якої групи, зокрема в називному відмінку однини: *весілле* [5, с. 34], *підвіконне* [5, с. 177], *столітте* [5, с. 183], *житте* [5, с. 150, 190, 207], *вітанне* [5, с. 229], *поторочче* [5, с. 17], а також в орудному відмінку однини: *Сплиннем* [5, с. 108]. Словоформа *пліче* «плече» [5, с. 22] ілюструє збереження історичної м'якості шиплячого. Натомість структура *ружжом* [5, с. 32] відбиває результат аналогії до форм орудного відмінка однини іменників твердої групи. У формі місцевого відмінка однини *у вікну* [5, с. 191] можна вбачати наслідок вирівнювання за зразком структур *у ліжку, у саду* тощо.

Специфіку словозміни множинних іменників простежено на прикладі форми *люде* [5, с. 145, 151], а також паралельних флексій *-ох, -ех* у місцевому відмінку: *на воротех* [5, с. 107], *на ворітьох* [5, с. 183].

Кількома прикладами з рідної говірки В. Лис ілюструє інше, ніж у літературній мові, родові значення іменників: *у тій Сибіри* [5, с. 181], *ціла літра* [5, с. 94], *до її дома* [5, с. 105]. У випадку *потороч* [5, с. 20], *з поторочю* [5, с. 19], *поторочья* [5, с. 20], *поторочче* [5, с. 17] виявлено родову варіативність: іменник має значення то жіночого, то середнього роду, що виявляється на рівні

флексій і в узгодженні його з іншими словами. Простежено і флективне переоформлення субстантивів зі збереженням значення роду: *чорніша болєзня* [5, с. 199], *сиза блєкїть* [5, с. 46].

З явищ ад'єктивної словозміни відтворено повну нестягнену форму жіночого роду *страшная сила* [5, с. 35]; форму місцевого відмінка однини жіночого роду у *білим халаті* [5, с. 184] з рефлексом [и] відповідно до давнього *o; специфічну форму родового відмінка однини чоловічого роду *чужєго чоловіка* [5, с. 146], яка засвідчує історичну м'якість шиплячого й (очевидно, як результат польського впливу) колишню флексію м'якого різновиду відмінювання.

Специфіку західнополіського дієвідмінювання в тексті роману засвідчено, наприклад, архаїчними формами II особи множини наказового способу на зразок *благословіте, пуждіте* [5, с. 111], *глядіте, звоніте* [5, с. 190], *мовчіте* [5, с. 196], *візьміте, несіте, похороніте* [5, с. 197]. З архаїчним явищем дієслівної словозміни можна пов'язати сегмент *-сь*, кілька разів помічений у структурі прислівників та службових слів: *коли-сь ви благословити не проти* [5, с. 111], *вчорась перед весіллям Тиміш написься* [5, с. 33–34], *щобись ти спитала* [5, с. 13]. Можливо, *-сь* – успадкована від колишнього перфекта особова енклітика, яка фіксована в західній частині волинсько-поліських говірок (біля Західного Бугу) [1, с. 122–123]. В. Лис використав також деякі фонетично зумовлені інновації: зворотні дієслова на зразок *всілисе* [5, с. 22], *тримайсе* [5, с. 235], які ілюструють підвищення і звуження артикуляції [a] після м'якого приголосного; форми множини минулого часу на зразок *віддійшле* [5, с. 194], *оддале* [5, с. 22], які відбивають обниження артикуляції наголошеного [и] до [е]; словоформи *будите* [5, с. 230] і *бориться* [5, с. 230] з типовим для волинсько-поліських говірок розвитком [е] > [и] в ненаголошеній позиції.

У тексті роману засвідчено низку відмінностей від літературної мови у фонетичному оформленні числівників. Наприклад, із місцевої говірки В. Лис узяв числівники-полонізми *їден* [5, с. 12, 19], *їдна* [5, с. 182], *їдне* [5, с. 45], порівняємо також *на їдній, їдного* [5, с. 199], *з їднеї* [5, с. 36], *все їдно* «однаково, байдуже» [5, с. 12]. Інші відмінності в оформленні числівників зумовлені такими закономірностями звукової системи волинсько-поліських говірок: а) підвищенням і звуженням артикуляції наголошеного [a] після м'яких приголосних до [е], рідко [і]: *п'єть* [5, с. 198], *шістдисет* [5, с. 236], *сімдесет, див'єте* [5, с. 200], *двайціть, п'єтого* [5, с. 204], *двадцетъ, петім* [5, с. 26], *двайцітретій* [5, с. 105]; б) підвищенням артикуляції ненаголошеного [е] до [и]: *див'єте* [5, с. 200], *шістдисет* [5, с. 236]; в) регресивною суміжною дисиміляцією за способом творення у групі [чт] > [шт]: *штурі* [5, с. 23], *штурі* [5, с. 25], *штурьох* [5, с. 175]; г) регресивною суміжною дисиміляцією за місцем творення у групі [д'ц'] > [йц']: *двайціть* [5, с. 61], *двайціть* [5, с. 204], *двайцітретій* [5, с. 105], *трийціти* [5, с. 198]. У корені порядкового числівника *семій* «сьомий» [5, с. 184] відбито збереження [е] без чергування з [о].

З особливостей діалектної словозміни числівників використано повну нестягнену форму порядкового числівника жіночого роду *другії* [5, с. 197]; зумовлені аналогією до відповідних форм прикметників м'якої групи структури *семій* «сьомий» [5, с. 184] й *од однього* [5, с. 21]; специфічну форму родового відмінка однини числівника *одна* – *з їднеї машини* [5, с. 36], де закінчення *-єї* співвідносне з колишньою флексією родового відмінка однини прикметників м'якого різновиду відмінювання; форму місцевого відмінка однини числівника *одна* – *на їдній ниточці* [5, с. 191], де в наголошеному закритому складі засвідчено рефлекс [и] на місці давнього *o.

Найбільш повно та послідовно передано відмінності від літературної мови у фонетичному оформленні, морфемному складі та словозміні займенників.

У формах родового-знахідного відмінків займенників I та II осіб однини, а давального відмінка займенника I особи однини засвідчено підвищення артикуляції [е] > [и] у першому ненаголошеному складі: *з міне* [5, с. 178], *тибе* [5, с. 34], *у тебе* [5, с. 26], *міні* [5, с. 22, 33, 176]. Займенник I особи множини представлено варіантами *ме* [5, с. 23], *ме* [5, с. 21], які відбивають обниження артикуляції наголошеного [и] до [е], а в другому випадку – ще й вторинне м'якшення губного в цих фонетичних умовах. Займенник II особи множини виявлений у варіанті *ви-те* [5, с. 13, 30], який визнають західнополіським вокалізмом і пов'язують «зі старою формою II особи множини теперішнього часу допоміжного дієслова *бути*, що виступала у відповідній формі перфекта, а в більшості південно-західних українських говорів збереглася як особова енклітика *-с'те (-сте)* при дієсловах минулого часу II особи множини» [4, с. 288].

Чимало відмінностей супроти літературної мови простежено у формах предметно-особових займенників. Скажімо, в називному та родовому відмінках множини відбито обниження артикуляції [и] > [е] в наголошеній позиції: *воне* [5, с. 21, 194], *у нех* [5, с. 187].

Займенник чоловічого роду в називному відмінку засвідчує відмінний від літературного відповідника рефлекс *о: *вин* [5, с. 23]. У формі родового відмінка в особовому та присвійному значеннях він представлений варіантами *єго, за него, до него*. Порівняймо: *єго пам'ять* [5, с. 149], *єго слово* [5, с. 44], *за него трималися* [5, с. 150], *до него горнеться* [5, с. 22]. Ці структури з огляду на збереження голосного [е] можна вважати архаїзмами [3, с. 135].

У родовому відмінку займенника жіночого роду простежено можливість появи приставного [н] незалежно від наявності прийменника: *відучив неї* [5, с. 192], *неї назвала Зосоєю* [5, с. 199]. У випадках *вкраду єї* [5, с. 38], *єї так назвіте* [5, с. 189], *єї чоловіка* [5, с. 110] в особовому та присвійному значеннях використано форму родового відмінка займенника жіночого роду *єї* – фонетично закономірний рефлекс старої форми родового відмінка зі збереженням [е] в першому складі [4, с. 289].

Відповідно до особливостей рідної говірки у присвійному значенні В. Лис використовує не тільки звичні форми родового відмінка предметно-особового займенника жіночого роду *єї, неї*, але й похідні, утворені від варіанта *неї* за допомогою суфікса *-н-*: *Сьомка неїн* [5, с. 44], *за неїним тілом* [5, с. 57], *неїні слова* [5, с. 53], *очі неїни* [5, с. 26].

Передаю також специфічні стягнені форми непрямих відмінків присвійних займенників *мій, твій, свій*, що склалися шляхом випадіння звукосполучки [ой]. Порівняймо у родовому відмінку: *до свего сина* [5, с. 160], *од свеї допитливості* [5, с. 26], *од свеї обіцянки* [5, с. 183]; в орудному відмінку: *мею Улянкою* [5, с. 21], *мею, твею* [5, с. 26], *зі своєю жінкою* [5, с. 55], *з Мариною своєю* [5, с. 95]; у місцевому відмінку: *у свему селі* [5, с. 209], *в свему силі* [5, с. 185] тощо. У випадках *мамі твеї* [5, с. 186], *у своєї Расєї* [5, с. 175] засвідчено стягнену форму давального та нестягнену форму місцевого відмінків, які відбивають результат аналогії до форм родового відмінка цих займенників.

Великою кількістю прикладів В. Лис відтворює відмінності від літературної мови в оформленні та відмінюванні вказівних займенників *цей, той*. Наприклад, відповідно до загальноновживаного *той* у романі використано варіант *тей*. Порівняймо: *на тей час* [5, с. 150]. Активно представлено членні нестягнені форми називного та знахідного відмінків жіночого і середнього родів: *цяя дівка* [5, с. 17], *цяя полячка* [5, с. 146], *тая наркоманка* [5, с. 16], *тая морока* [5, с. 19], *тая дружба* [5, с. 22], *тая дівка* [5, с. 52], *тая ніч* [5, с. 161], *сюю новину* [5, с. 150], *за цюю довгу ніч* [5, с. 176], *цею ніч* [5, с. 180], *тую наркоманку* [5, с. 16], *тую сучку* [5, с. 185], *не приведе цеє до добра, про теє говорили* [5, с. 22], *теє бачать* [5, с. 185] тощо. Повні нестягнені форми називного і знахідного відмінків множини ілюструють обниження артикуляції голосного в першому складі до [е]: *цеї приступники* [5, с. 34], *теї богатире* [5, с. 23], *теї деревця* [5, с. 26], *теї відмовилися* [5, с. 199], *на теї жарини* [5, с. 151].

Форми родового та давального відмінків займенника *цей* засвідчують збереження голосного [е] в першому складі без чергування його з [о]: *цего коня* [5, с. 104], *цего поліціянта* [5, с. 50], *цего дармоїда* [5, с. 34], *цему гостю* [5, с. 83]. За аналогією до *цего* (можливо, також під впливом польської мови) виникла форма родового відмінка займенника *той*: *тего Вергуна* [5, с. 23]. У формі орудного відмінка займенника *цей* простежено наслідок ствердіння [ц'] : *в цим пеклі* [5, с. 160].

В. Лис використав також типові для волинсько-поліської говірки стягнені форми родового відмінка займенників жіночого роду: *цеї неділі* [5, с. 149], *цеї ночі* [5, с. 34, 170], *з теї армії* [5, с. 142], *до теї любові* [5, с. 22]. Нестягнені форми родового й орудного відмінків займенника *ця* ілюструють результат ствердіння свистячої африкати: *циєї ночі* [5, с. 106], *з цисю потороччю* [5, с. 19].

Займенник *ці* в місцевому відмінку виявлено у специфічному варіанті з результатом депалаталізації [ц'] та обниження артикуляції голосного до [е]: *у цеїх Загорєнах* [5, с. 50]; очевидно, структура *цеїх* склалася через аналогію до форми називного відмінка множини *цеї* («ці»). У формах непрямих відмінках займенника *ті* відбито розвиток [и] > [е]: *тех відправляють* [5, с. 145], *з теми багатирами* [5, с. 22].

Із народного мовлення В. Лис перейняв указівні займенники з прислівниковою основою *там-*, яка вказує на більшу віддаленість об'єкта: *на тамтий світ* [5, с. 197], *на тамтім боці* [5, с. 145], *з тамтого боку* [5, с. 176], *за тамтої війни* [5, с. 23], а також із указівними частками *то-* й *-о*, які вказують на меншу віддаленість: *в тотему селі* [5, с. 50], *тотий шваб* [5, с. 138], *перед тимо* [5, с. 191].

Діалектну специфіку виявлено й у відмінюванні вказівного займенника *такий*. Порівняймо членну нестягнену форму називного відмінка множини: *такії вредні* [5, с. 190], фонетично зумовлену форму родового множини, яка відбиває вторинну м'якість задньоязикового й обниження [и] > [е]: *такєх шкап* [5, с. 184].

Займенники *скільки* [5, с. 15], *кілько* [5, с. 49, 224], *скіко* [5, с. 186] як відповідники загальнозвичайного питального *скільки*; *стильки* [5, с. 90], *стико* [5, с. 175], вказівного *стільки*, *кілько* [5, с. 186], *кіко* [5, с. 175], неозначеного *кілька*, окрім варіювання суфіксальних сегментів *-ки / -ко / -ка* та необов'язковості префікса *с-*, показують можливість синкопи у групі приголосних [л'к] і рефлексії давнього *о як [и].

З-поміж інших відмінностей у системі займенникових форм В. Лис фіксує появу приставного [г] та прогресивну суміжну асиміляцію за способом творення [нш] > [нч] у варіантах лексеми *інший*: *гинше місце* [5, с. 181], *знав й гинше* [5, с. 45], *гинших пригощав* [5, с. 95], *гинчого* [5, с. 197], *в гинчих* [5, с. 208], *за гинчого* [5, с. 22]; історично закономірну частку *ни-* у структурі заперечних займенників: *нихто* [5, с. 29], *ничого* [5, с. 24]; апокопу у формах родового відмінка займенників *ніщо*, *дещо*: *нічо'* [5, с. 54, 196], *дечо'* [5, с. 149]; частку *-ся* у структурі неозначених займенників: *якіся змагання* [5, с. 230]; означальний займенник *кожний* [5, с. 182]; запозичену з польської мови форму родового відмінка займенника *ніщо*: *ніц* [5, с. 52].

Виразні говіркові особливості простежено у морфемному складі прислівників. В. Лис, наприклад, активно послуговується формально демінутивними структурами на зразок *тутка* [5, с. 44, 158], *теперка* [5, с. 31, 34, 134, 206], *типерка* [5, с. 48, 188], *зновика* [5, с. 13, 63], *тутечки* [5, с. 45], *тамечки* [5, с. 103, 107], *теперичка* [5, с. 111], *троньки* «трохи» [5, с. 228], вдається до поширення основ прислівників указівною часткою *о*: *тако* [5, с. 145], *отако-о* [5, с. 190], *тамо* [5, с. 158], використовує архаїчні форми займенникових прислівників на зразок *когда* «коли» [5, с. 111], *нігда* «ніколи» [5, с. 190], *завсідиди* [5, с. 145], *тогді* [5, с. 179, 190], *куда* [5, с. 224], вживає заперечні прислівники з часткою *ни-*: *ніколи* [5, с. 104], *ніде* [5, с. 230], полонізм *юж* «уже» [5, с. 50] тощо.

У романі відтворено деякі відмінності в оформленні службових слів. Вони в основному пов'язані з регулярними фонетичними процесами. Наприклад, типове для волинсько-поліських говірок підвищення артикуляції ненаголошеного [е] до [и] простежено у структурі протиставного сполучника *али*, часток заперечної *ни* та підсилювально-видільної *жи*. Порівняймо: *В боку стріляє, али на диво швидко проходить* [5, с. 12]; *Стискалося хіба, али ж ни боліло* [5, с. 175]; *Я жи зла вашому синові не хочу* [5, с. 22] тощо. Посилення лабіалізації й підвищення артикуляції ненаголошеного [о] до [у] відбито у прийменнику *куло*: *Нілка куло його дітей упадає* [5, с. 144]. Часто вживаний В. Лисом прийменник *од* пов'язаний зі збереженням етимологічного *о в ненаголошеному закритому складі: *од однього, од якоїсь навади* [5, с. 21], *од свеї* [5, с. 26, 183] тощо, натомість використаний у реченні *Пуля війни два-три рази на рік сюди навідувався* [5, с. 87] прийменник *пуля* засвідчує звук [у] в цій позиції. Обмежувально-видільні частки *тільки* [5, с. 12], *тільки* [5, с. 18, 20], *тико* [5, с. 52, 175], окрім варіювання сегментів *-ки / -ко*, показують рефлексію давнього *о в наголошеному закритому складі як [и], а в останньому випадку – синкопу у групі [л'к]. Свистячий [ц] відповідно до [ч] у літературному відповіднику представлено у розділовому сполучникові *ци* та питальній частці *ци*. Порівняймо: *Али в нашій родині ніхто ніколи не йшов проти батька ци матері* [5, с. 29]; *Ци не хоче повернути в своє кодро цю порятовану дівчину?* [5, с. 79].

Натомість як архаїзми можна кваліфікувати розділовий сполучник *альбо*, який, на протигагу літературному відповідникові, не зазнав синкопи, порівняймо: *Ци Господь вам альбо дідько молоко п'яної кози подарував?* [5, с. 59]; прийменник *кроче*, порівняймо: *Він погоджувався взяти обох чи хоча б одну з доньок, кроче Ольки* [5, с. 191]; єднальний сполучник *ни...ни*, порівняймо: *Ніколи, ни теперка, ни завтра, ни пуслезавтра, Ялика ни зачеплять* [5, с. 34].

З рідної говірки В. Лис перейняв заперечну частку *не*, явний полонізм, порівняймо: *Не, голова не крутилася* [5, с. 52], *Не, чого ж... У всіх є матері* [5, с. 53]; підсилювальну частку *навить*: *Навить витяг далі тіло* [5, с. 182]; специфічні порівняльні сполучники *геньби* (*гень би*), *геть би*, *нав би*, порівняймо: *Серце стискалося так, геньби у нього хтось лежата запхнув* [5, с. 150]; *Уляся зусім гень би дівка парубкові на плічє голівку свою схилила* [5, с. 22]; *Глянула затуманено, геть би ображене дитя* [5, с. 112]; *Сей пан Якуб, нав би біблейський апостол, котрого таки звали Якубом, гуляє собі селом* [5, с. 50].

Висновки. Найбільш детально й послідовно письменник передав говіркові відмінності у фонетичному оформленні, морфемному складі та словозміні займенників. Виразними діалектними явищами відтворено специфіку формотворення іменників, а також відмінності у фонетичному оформленні та словозміні числівників. Відносно невеликою кількістю прикладів проілюстровано місцеві особли-

вості дієвідмінювання. Локальні явища прикметникової словозміни в тексті роману засвідчено обмежено. У лексико-граматичному класі прислівників відтворено найвиразніші особливості в морфемному складі. У романі використано в основному фонетичні варіанти загальноновживаних службових слів і лише кілька власне говіркових порівняльних сполучників. Проаналізовані діалектизми переважно кваліфіковано як морфологічні інновації, причинами яких стали регулярні фонетичні процеси та граматична аналогія.

Зрозуміло, говорити про послідовне відтворення діалектного мовлення навіть у діалогах персонажів не можна. Письменник, очевидно, і не ставив перед собою такої мети. Разом із тим використання елементів говірки не тільки в діалогах персонажів, а часто й у тексті автора-оповідача виявилось вдалим художнім прийомом, який забезпечив ефект суб'єктивної оповіді-сповіді.

Джерела та література

1. Аркушин Г. Л. Західнополіська діалектологія : навч. посіб. з регіон. діалектології для студ. спец. «Укр. мова та літ.» / Григорій Львович Аркушин. – Луцьк : Волин. нац. ун-т ім. Лесі Українки, 2012. – 256 с.
2. Гримашевич Г. Поліський світ у поетичній творчості Миколи Никончука / Г. Гримашевич // Волинь–Житомирщина : іст.-філол. зб. з регіон. проблем. – 2010. – № 1 (22). – С. 339–348.
3. Громик Ю. В. Особливості словотвору та словозміни займенника в поліській говірці с. Липне / Ю. В. Громик // Літопис Волині : всеукр. наук. часоп. – 2008. – Чис. 4. – С. 135–141.
4. Громик Ю. В. Особливості іменної словозміни в українських говірках берестейсько-пінського Полісся / Ю. В. Громик // Наук. вісн. Волин. держ. ун-ту ім. Лесі Українки. – 2006. – № 7. – С. 282–291.
5. Лис В. С. Століття Якова : роман / Володимир Савович Лис ; передм. О. Забужко. – Х. : Кн. клуб «Клуб сімейного дозвілля», 2010. – 240 с.
6. Мойсієнко В. М. Звідки родом дядько Лев? / В. М. Мойсієнко // Вісн. Житомир. держ. пед. ун-ту ім. І. Франка. – 2001. – № 7. – С. 87–88.
7. Ніколаєнко І. О. Риси західнополіського діалекту в романі Володимира Лиса «Століття Якова» / І. О. Ніколаєнко // Лінгвістика. – 2012. – № 1 (25). – Ч. 1. – С. 149–156.
8. Ольховик Т. Діалектна лексика в поезії М. В. Никончука / Т. Ольховик // Велике лядо : зб. ст., присвяч. 60-річчю д-ра філол. наук, проф. Миколи Васильовича Никончука. – Житомир : [б. в.], 1997. – С. 144–149.

Яворський Андрей. Морфологические особенности вольинско-полесского говора в романе Владимира Лиса «Столетие Якова». В тексте романа Владимира Лиса «Столетие Якова» проанализированы морфологические особенности вольинско-полесского говора. Прослежены специфика формообразования существительных, прилагательных, глаголов, различия в структуре и склонении числительных и местоимений, а также в оформлении наречий и служебных слов. Выявлены специфика использования писателем элементов вольинско-полесского говора и функции диалектизмов в художественном языке романа. Установлено, что диалектная речь в романе создает эффект субъективного повествования-исповеди.

Ключевые слова: диалект, вольинско-полесский говор, диалектизм, словоизменение, окончание, архаизм, инновация, грамматическая аналогия.

Yavorskiy Andriy. Morphological Peculiarities of Volynian-Polissyan Patois in Volodymyr Lys's Novel «Jacob's Century». Morphological peculiarities of Volynian-Polissyan patois in the text of Volodymyr Lys's novel «Jacob's Century» are analyzed. The specificity of formation of nouns, adjectives and verbs, differences in the structure and declension of numerals and pronouns, as well as in formation of adverbs and functional words is being traced. The specificity of use of the Volynian-Polissyan patois elements by the author and the function of the dialectal words in the novel's artistic language are indicated. It is ascertained that the dialectal speech in the novel creates the effect of a subjective narration-confession.

Key words: dialect, Volynian-Polissyan patois, dialecticism, word change, inflexion, archaism, innovation, grammatical analogy.

Стаття надійшла до редколегії
20.03.2013 р.